

Рекомендації щодо впровадження Професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»

Положення Проектної заявки

3.1. Розроблення професійних стандартів викладачів

Розробити професійні стандарти (ПС) для викладачів, які будуть використовуватися у програмі сертифікації. Врахувати у ПС міжнародний досвід (P2, 3). Взяти участь у національному дослідженні (P5, 7, 8, 9, 14). Загальна координація (P13).

To develop and submit professional standards for university teachers which will be used in certification curriculum. P2 and P3 provided international experience. P5, P7, P8, P9, P14 took part in national research. P13 coordinated process.

Рішення, що пропонується

Рекомендації щодо використання Професійного стандарту викладача на рівні ЗВО (інституційні політики, процедури, інструменти та освітні програми ПК / професійного розвитку НПП).

Пропозиції щодо вдосконалення та впровадження Професійного стандарту викладача ЗВО – національний рівень.

1

Вступ

Закон України «Про освіту» (2017 р.)¹ містить такі положення:

Ст. 1.:

«14) кваліфікація – визнана уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання);

15) компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність;

22) результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів;

Ст. 34:

«1. Кваліфікації за обсягом класифікуються на повні та часткові, за змістом – на освітні та професійні.

2. Кваліфікація вважається повною у разі здобуття особою повного переліку компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій, що визначені відповідним стандартом.

3. Кваліфікація вважається частковою у разі здобуття особою частини компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій, що визначені відповідним стандартом.

6. Професійна кваліфікація (повна професійна кваліфікація) – це визнана або присвоєна / підтверджена суб'єктом, уповноваженим на це законодавством, та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей та / або результатів навчання, що дає змогу здійснювати всі трудові функції, визначені відповідним професійним стандартом.

7. Часткова професійна кваліфікація – це визнана або присвоєна / підтверджена суб'єктом, уповноваженим на це законодавством, та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

здобутих особою компетентностей та / або результатів навчання, що дає змогу здійснювати частину трудових функцій, визначених відповідним професійним стандартом.

8. Результати навчання та компетентності, необхідні для присудження освітніх та / або присвоєння професійних та часткових професійних кваліфікацій, можуть досягатися шляхом здобуття формальної, неформальної чи інформальної освіти.

9. ... Професійні та часткові професійні кваліфікації присвоюються / підтверджуються і визнаються суб'єктами, уповноваженими на це законодавством, зокрема суб'єктами освітньої діяльності.

10. Кваліфікаційні центри – це суб'єкти, уповноважені на оцінювання і визнання результатів навчання осіб (зокрема, здобутих шляхом неформальної чи інформальної освіти), присвоєння / підтвердження відповідних професійних та часткових професійних кваліфікацій, визнання в Україні професійних кваліфікацій, здобутих в інших країнах.

Порядок акредитації кваліфікаційних центрів затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Національного агентства кваліфікацій.

11. Процедури присудження, присвоєння / підтвердження кваліфікацій, а також порядок утворення та діяльності і правовий статус суб'єктів, що здійснюють діяльність з оцінювання і визнання освітніх та/або професійних кваліфікацій (повних та часткових), визначаються законодавством.»

Ст. 35:

«1. Національна рамка кваліфікацій призначена для впорядкування освітніх і професійних кваліфікацій.»

Ст. 37:

«1. Національна система кваліфікацій – це сукупність інституцій і правових норм, що регулюють формування і розвиток освітніх та професійних кваліфікацій, їх відповідність потребам суспільства і ринку праці.»

2

Ст. 38:

«1. Національне агентство кваліфікацій є постійно діючим колегіальним органом, що здійснює визначені цим Законом та іншими актами законодавства функції у сфері кваліфікацій.

2. Національне агентство кваліфікацій:

... створює і веде Реєстр кваліфікацій;

розробляє проект порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів і подає його на затвердження Кабінету Міністрів України;

реєструє професійні стандарти та забезпечує відкритий доступ до стандартів;

здійснює інформаційно-аналітичне та методичне забезпечення розроблення професійних стандартів;

бере участь у розробленні стандартів освіти та професійних стандартів;

здійснює акредитацію кваліфікаційних центрів;

розробляє критерії та процедури визнання професійних та часткових професійних кваліфікацій, здобутих в інших країнах;

розробляє проект порядку присвоєння/підтвердження професійних та часткових професійних кваліфікацій, визнання результатів навчання осіб (зокрема, здобутих шляхом неформальної чи інформальної освіти) кваліфікаційними центрами і подає його на затвердження Кабінету Міністрів України...»

Ст. 39:

«1. Професійний стандарт – це затверджені в установленому порядку вимоги до компетентностей працівників, що слугують основою для формування професійних кваліфікацій.

2. Професійні стандарти можуть розроблятися роботодавцями, їх організаціями та об'єднаннями, органами державної влади, науковими установами, галузевими радами, громадськими об'єднаннями, іншими зацікавленими суб'єктами.

3. Порядок розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Національного агентства кваліфікацій.»

Постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 373 *«Про затвердження Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів»*² містить такі положення:

«4. Етапами розроблення та затвердження професійних стандартів є:
прийняття рішення про розроблення проекту професійного стандарту;
подання заявки на розроблення проекту професійного стандарту (далі - заявка) до Агентства;
реєстрація заявки;
формування робочої групи;
підготовка проекту професійного стандарту;
проведення публічного громадського обговорення проекту професійного стандарту;
погодження проекту професійного стандарту розробниками з репрезентативними всеукраїнськими об'єднаннями професійних спілок на галузевому рівні (у разі, коли розробниками не є галузеві ради з питань розроблення професійних стандартів);
проведення перевірки щодо дотримання вимог цього Порядку під час підготовки проекту професійного стандарту (далі – перевірка);
затвердження професійного стандарту.»

«28. ... Професійний стандарт вважається введеним у дію з моменту внесення його до Реєстру.»

«30. Професійний стандарт підлягає періодичному перегляду з урахуванням особливостей галузі, але не менше ніж один раз на п'ять років. ...»

3

Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства від 23.03.2021 № 610 *«Про затвердження Професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»*³. Затверджений цим наказом Професійний стандарт має таку структуру:

1. Загальні відомості професійного стандарту.
2. Навчання і професійний розвиток.
3. Нормативно-правова база, що регулює відповідну професійну діяльність.
4. Загальні компетентності.
5. Перелік трудових функцій (професійних компетентностей за трудовою дією або групою трудових дій, що входять до них), умовні позначення.
6. Опис трудових функцій (трудова функція; предмети і засоби праці (обладнання, устаткування, матеріали, інструмент); професійні компетентності (за трудовою дією або групою трудових дій); знання, уміння та навички).
7. Опис професійних кваліфікацій викладачів закладу вищої освіти відповідно до посад.
8. Дані щодо розроблення та затвердження професійного стандарту.

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2017-%D0%BF#Text>

³

https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/standarty/2021/03/25/Standart%20na%20hrupu%20profesiy_Vykladachi%20zakladiv%20vyshchoyi%20osvity_25.03.pdf

Частина 1. Рекомендації для ЗВО

щодо використання Професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»

1. Використовувати ПС при розробленні посадових інструкцій для посад НПП ЗВО, зокрема:

У частині «Загальні положення» – зазначити посилання на постанову КМУ.

У частині «Завдання та обов'язки» – використовувати визначений у ПС перелік трудових функцій (п. 5) та опис професійних кваліфікацій відповідно до посад (п. 7).

У частині «Кваліфікаційні вимоги» – використовувати визначений у ПС перелік загальних компетентностей (п. 4), перелік професійних компетентностей (п. 5 та п. 6) та опис професійних кваліфікацій відповідно до посад (п. 7).

2. Використовувати ПС при розробленні вимог та проведенні конкурсу на посади НПП, зокрема наступні положення документу:

п. 7. Опис професійних кваліфікацій відповідно до посад.

та п. 6. Опис трудових функцій; професійні компетентності.

3. Використовувати ПС при розробленні процедури атестації НПП та її проведення (за умов наявності процедури атестації НПП у ЗВО), зокрема наступні положення документу:

п. 7. Опис професійних кваліфікацій відповідно до посад.

та п. 6. Опис трудових функцій; професійні компетентності.

4. Використовувати ПС при розробленні та реалізації освітніх програм ПК / професійного розвитку НПП ЗВО, зокрема:

При розробленні ОП – у частині «Програмні компетентності» та «Програмні результати навчання» використовувати відповідні позиції «п. 4. Загальні компетентності» та «п. 6. Опис трудових функцій; професійні компетентності».

При розробленні НД для ОП – забезпечувати кореляцію між «Результатами навчання за НД» та «Програмними результатами навчання» (сформульованими з врахуванням «п. 6. Опис трудових функцій; професійні компетентності») та «Програмними компетентностями» (сформульованими з врахуванням «п. 4. Загальні компетентності» та «п. 6. Опис трудових функцій; професійні компетентності»).

При реалізації ОП забезпечувати оцінювання результатів навчання за НД, що є освітніми елементами ОП, з орієнтацією на «п. 7. Опис професійних кваліфікацій відповідно до посад». Здійснювати сертифікацію за результатами успішного завершення ОП, спираючись на результати оцінювання результатів навчання за НД, які є освітніми елементами ОП.

5. Використовувати ПС при розробленні та реалізації освітніх програм для третього рівня вищої освіти (доктор філософії) у частині розвитку викладацької компетентності.

6. У світлі розбудови Національної системи кваліфікацій та за умови розроблення і введення у дію відповідних механізмів (у т. ч. шляхом внесення змін до Професійного стандарту, див. Част. 2), наявності у ЗВО відповідного кадрового потенціалу та організаційної інфраструктури, а також за умови відповідності даної ініціативи положенням інституційної Стратегії розвитку є можливим ініціювати створення у ЗВО Кваліфікаційного центру, який буде здійснювати оцінювання рівня та присвоєння професійних кваліфікацій НПП на основі ПС.

Частина 2. Пропозиції щодо вдосконалення та впровадження Професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» (національний рівень)

Приписами частини шостої статті 34 Закону України «Про освіту»⁴ визначено:

«б. Професійна кваліфікація (повна професійна кваліфікація) – це визнана або присвоєна / підтверджена суб'єктом, уповноваженим на це законодавством, та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей та / або результатів навчання, що дає змогу здійснювати всі трудові функції, визначені відповідним професійним стандартом.»

Законом України № 2179 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування національної системи кваліфікацій» від 01.04.2022 р.⁵ внесено зміни до низки законів України та Кодексу законів про працю України, які суттєво підвищили правовий статус професійних стандартів порівняно з кваліфікаційними характеристиками і передбачили прийом працівників на роботу за наявності професійних кваліфікацій. При цьому Закон передбачає затвердження Кабінетом Міністрів України переліку професій, які не потребують професійних кваліфікацій. Затверджений перелік містить найпростіші професії та низку нескладних робітничих професій. **З цього випливає, що при прийомі на роботу НПП до закладів вищої освіти буде вимагатися наявність професійної кваліфікації, а не лише освітньої.**

Згідно з нормами Закону України «Про освіту»⁶ (ст. 34) право присвоєння професійних кваліфікацій надається кваліфікаційним центрам, які набувають цього статусу за результатами акредитації. Порядок акредитації кваліфікаційних центрів, затверджений постановою КМУ від 22 вересня 2021 р. № 986⁷.

Це право можуть мати суб'єкти освітньої діяльності у випадках передбачених законом. Заклади вищої освіти можуть присвоювати професійну кваліфікацію (стаття 7), якщо це передбачено акредитованою освітньою програмою, яка має забезпечувати виконання вимог відповідних професійних стандартів (статті 9, 24).

Отже, чинний Професійний стандарт затверджувався на основі нормативно-правової бази станом на 2018 рік. Він не визначає професійних кваліфікацій, а задає лише перелік посад: викладача, старшого викладача, доцента, професора. Тому він не може бути використаний для присвоєння професійних кваліфікацій НПП закладів вищої освіти.

Відповідно до нової редакції Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів⁸ (грудень 2022 р.) до цього Професійного стандарту мають бути внесені зміни, зокрема, мають бути визначені професійні кваліфікації, а не лише посади.

Зазначені твердження та аналіз Професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» (наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства від 23.03.2021 № 610 «Про затвердження Професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»⁹) дозволяють сформулювати наступні **пропозиції**:

1. Оновити ПС відповідно до завдань Стратегії розвитку вищої освіти 2030.
2. Внести зміни до ПС відповідно до вимог законодавства, зокрема необхідно передбачити перелік професійних кваліфікацій, які визначаються Стандартом.
3. Уточнити положення п. 7. Опис професійних кваліфікацій ПС з метою забезпечення можливості їх оцінювання кваліфікаційними центрами.
4. Внести зміни в Умови допуску до роботи на посадах НПП з врахуванням наявності відповідної професійної кваліфікації.
5. Сприяти створенню кваліфікаційних центрів, які будуть акредитовані на присвоєння професійних кваліфікацій викладачів закладів вищої освіти.

⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2179-20#Text>

⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/986-2021-%D0%BF#Text>

⁸ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2017-%D0%BF#Text>

⁹

6. У світлі розбудови Національної системи кваліфікацій та за умови розроблення і введення в дію відповідних механізмів, внесення змін до професійного стандарту, наявності відповідного кадрового потенціалу та організаційної інфраструктури, сприяти формуванню у системі вищої освіти кваліфікаційних центрів, які будуть здійснювати оцінювання та присвоєння професійних кваліфікацій, у т. ч. і для НПП на основі зазначеного Професійного стандарту.

Рекомендації розроблені авторським колективом у складі:

- *Інститут вищої освіти НАПН України*: С. Калашнікова, В. Ковтунець
- *ГО «Спілка ректорів закладів вищої освіти України»*: Я. Болюбаш

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.